

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ
ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ З
ВИКОРИСТАННЯМ АВТЕНТИЧНОГО ХУДОЖНЬОГО ФІЛЬМУ**

**Спеціальність «014 Середня освіта (Мова і література
(англійська)»
ОС – магістр**

Виконавець: Шепє Р.Ш.

студентка 2-го курсу,
групи СО МЛ(А)-2 (М) (з)

_____
(підпис)

Науковий керівник:

канд.пед.наук., ст.викладач Мішак В.М.

_____
(підпис)

Робота допускається до захисту:

Зав. кафедрою:

д. пед. наук, проф. Теличко Н.В.

_____
(підпис)

«___» _____ 2020р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ АВТЕНТИЧНОГО ХУДОЖНЬОГО ФІЛЬМУ	9
1.1. Зміст і структура англомовної соціокультурної компетентності в майбутніх філологів	9
1.2. Автентичний художній фільм як засіб формування англомовної соціокультурної компетентності в майбутніх філологів	25
1.3. Навчальний проект як спосіб організації процесу формування англомовної соціокультурної компетентності майбутніх філологів	36
Висновки до Розділу 1	42
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ АВТЕНТИЧНОГО ХУДОЖНЬОГО ФІЛЬМУ	44
2.2. Відбір автентичних художніх фільмів для формування англомовної соціокультурної компетентності в майбутніх філологів	44
2.3. Підсистема вправ та завдань для формування англомовної соціокультурної компетентності в майбутніх філологів із використанням автентичного художнього фільму	57
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	73
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78

ВСТУП

Найсуттєвішою ознакою сучасного світу є зростання ролі міжкультурної (МК) комунікації між представниками різних країн на всіх рівнях – від рівня міждержавних контактів до міжособистісного неформального спілкування. Для досягнення взаєморозуміння партнери в МК діалозі повинні зважати на специфіку країни своїх співбесідників, їхню культуру, менталітет, особливості вербальної та невербальної поведінки. З огляду на це, формування міжкультурної комунікативної компетентності (МКК) у сукупності всіх її складників, зокрема мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетентності (СКК), проголошено метою навчання й вивчення ІМ у європейському освітньому просторі [28].

Сьогодні немає жодного сумніву в тому, що оволодіння будь-якою ІМ для МК спілкування неможливе без паралельного вивчення й засвоєння певної культури. Цей постулат визнаний у теоретичному доробку таких учених, як М. Байрам (M. Byram), Є. М. Верещагін, В. Г. Костомаро, К. Крамш (C. Kramsch), Г. Нойнер (G. Neuner, В. В. Сафонова, С. Г. Тер-Мінасов, та їхніх послідовників (О. В. Бирюк, Ю. В. Кузьменко, М. Л. Писанко, Л. П. Рудакова), які в дисертаційних роботах розвивали культурологічний напрям методики навчання ІМ на різних етапах та в різних типах навчальних закладів. Розробленню методики формування міжкультурної компетентності (МКК) протягом попереднього десятиріччя присвячено міжнародний проект «Intercultural Communicative Competence in Teacher Education project», практичні результати якого стали надбанням широкого освітянського загалу.

З одного боку, проблема забезпечення ефективності МК спілкування через паралельне вивчення ІМ та ІК здається досить глибоко дослідженою й упровадженою в практику навчання. З іншого боку, науковий пошук у цьому напрямі постійно стимульований безупинним розвитком світової спільноти, який позначається на взаємодії та взаємовпливі матеріальної й духовної культур у полікультурному вимірі, а отже, на виникненні нових аспектів, що

стають об'єктами вивчення лінгвокультурології. Насамкінець розвиток лінгводидактики, зокрема створення та запровадження нових засобів навчання ІМ, що відповідають умовам життя, які швидко змінюються, і сучасним завданням ІМ освіти, доводять, що формування готовності учнів / студентів до МК спілкування залишається незмінно актуальним.

Одним із показників готовності особистості до МК комунікації є сформованість її СКК. Особливого значення набуває сформованість СКК у майбутніх філологів – учителів і викладачів, які протягом своєї професійної діяльності створюватимуть умови для успішного співвивчення ІМ та ІК своїми учнями. Як зазначено в чинній «Програмі з англійської мови для університетів / інститутів» (2001), «важливим для всіх студентів є те, що вони повинні розуміти можливу різницю між їхньою рідною та іншими культурами, а також розвивати позитивне сприйняття інших культур і набувати вмінь долати соціокультурні відмінності».

Завдання формувати СКК належить до ключових протягом усіх років підготовки майбутніх філологів, конкретизоване для кожного з курсів. Якщо на першому курсі студенти починають ознайомлюватися з СК характеристиками життя країни, мову якої вивчають [83, с. 55], то на другому вони набувають глибшого усвідомлення історичного, соціального й культурного контексту життя англословних народів [83, с. 59]. Для цього створюють умови власне через відбір змістових тем, серед яких, зокрема, теми «Британія та британці», а також «Україна та українці», які експлікують СК компонент і допомагають дослідити / пізнати культуру країни, мову якої вивчають, через звернення до згаданих вище контекстів. Отже, аналіз програми переконує в необхідності систематичної роботи з розвитку СКК саме на другому курсі. Забезпечити цей розвиток може використання автентичного художнього фільму (АХФ), який вважають одним із найефективніших засобів аудіовізуальної наочності в навчанні ІМ.

У сучасній методичній літературі схарактеризовано низку засобів формування СКК у майбутніх філологів. У дисертації Л. П. Рудакової таким засобом є англословний художній текст, О. В. Бирюк довела

можливість застосовувати для цього публіцистичні тексти, М. Л. Писанко обґрунтувала використання інформаційно-пізнавальних текстів, відеофонограм навчальних відеокурсів і фонограм діалогів-зразків для навчання англомовних стандартів комунікативної поведінки, Т. О. Яхнюк запропонувала для навчання соціокультурної лексики використання фрагментів АХФ. Ученими проектної групи ІССinTE розроблені методики використання віршів, оповідань, прислів'їв, пісень і фрагментів АХФ.

У сучасному світі популярність жанру «художній фільм» серед глядачів усіх вікових категорій є досить високою, що створює передумови для його ефективного використання в навчанні ІМ. Завдяки сучасним телебаченню й інтернету АХФ можна вважати найдоступнішим засобом штучного занурення в культурну реальність країни, мову якої вивчають.

Стимулюючи підвищення мотивації до вивчення ІМ через емоційний вплив на студента-глядача, АХФ не залишає його байдужим до перебігу подій та переплетення сюжетних ліній на екрані, гри популярних акторів, улюблених саундтреків, яскравого зображення та до того, до чого найбільш прикута увага, – до автентичного мовлення героїв фільму, яке з цікавістю прагнуть чути та розуміти студенти.

АХФ справедливо вважають невичерпним джерелом СК інформації. По-перше, АХФ наочно зображують іншу СК реальність, відмінну від рідної, ознайомлюючи глядачів із національно-специфічною й історико-культурною інформацією про іншу країну та її жителів. По-друге, АХФ наочно представляють елементи повсякденної культури, а саме: традиції, звичаї, цінності, ставлення, вербальну й невербальну поведінку в ситуаціях, актуальних для ІК. Наявність уявлень про ці елементи надає студентам змогу формувати особисте, а не стереотипне ставлення до ІК та її носіїв. До того ж у змодельованому ІК середовищі комунікація героїв фільму відбувається в контексті, що позитивно впливає на розуміння того чи того вчинку комунікантів. По-третє, слугуючи джерелом живого мовлення з його фонетичними та інтонаційними особливостями,

АХФ є насиченими СК маркованою лексикою, володіння якою сприяє кращому пізнанню культури представників ІК соціуму. І нарешті, свідоме спостереження ІК за допомогою АХФ стимулює пізнання студентами своєї мови та культури, їх осмислення й порівняння з іншими мовою та культурою, завдяки чому в студентів формується об'єктивне сприйняття культур, які контактують, а отже, готовність до участі у МК діалозі.

Сучасні викладачі неохоче звертаються до АХФ унаслідок поступового обмеження у ВНЗ аудиторного часу на користь часу для самостійної роботи. Отже, суперечності між великим СК потенціалом АХФ і відсутністю сучасних й ефективних методик використання АХФ як в аудиторній, так і в позааудиторній роботі майбутніх філологів зумовили актуальність дослідження.

Як переконує авторський досвід викладання англійської мови студентам другого курсу спеціальності «Мова і література (англійська)», проектна діяльність відповідає віковим психологічним особливостям і пізнавальним потребам студентів-другокурсників; з іншого боку, навчальний проект також повністю узгоджений із сучасною вимогою щодо виховання фахівця, спроможного провадити творчу пошукову діяльність у колективі ровесників в умовах, які стимулюють здатність до автономного навчання протягом усього життя. Отже, для організації процесу формування СКК за допомогою АХФ обрано **навчальний** проект.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, практично розробити й експериментально підсистему вправ для формування в майбутніх філологів соціокультурної компетентності з використанням автентичного художнього фільму.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:

1) уточнити поняття англомовної соціокультурної компетентності та її компонентний склад, конкретизувати цілі формування соціокультурної компетентності майбутніх філологів;

2) схарактеризувати автентичний художній фільм як засіб формування соціокультурної компетентності;

3) з'ясувати особливості організації процесу формування соціокультурної компетентності з використанням автентичного художнього фільму у вигляді навчального проекту;

4) розробити критерії відбору автентичних художніх фільмів і допоміжних текстових матеріалів для формування соціокультурної компетентності в студентів-другокурсників;

5) обґрунтувати й розробити підсистему вправ і завдань, спрямовану на формування соціокультурної компетентності з використанням автентичного художнього фільму, та створити модель начального процесу;

Об'єктом дослідження є процес формування в майбутніх філологів англomовної соціокультурної компетентності.

Предмет дослідження становить підсистема вправ для формування англomовної соціокультурної компетентності в майбутніх філологів із використанням автентичного художнього фільму.

Публікації. Основні положення та результати дослідження опубліковано в 2 статтях, із них 1 – у студентському науковому віснику, одна – у міжнародному виданні.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів із висновками до них, загальних висновків, переліку використаної літератури. Загальний обсяг роботи становить 85 сторінок.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Дипломну роботу присвячено теоретичному обґрунтуванню та практичному розробленню підсистеми вправ для формування англomовної соціокультурної компетентності в майбутніх філологів із використанням АХФ.

1. У ході дослідження уточнено поняття СКК, що витлумачена як здатність особистості набувати різноманітних СК знань через аналіз й інтеріоризацію інформації, сприйнятої за допомогою АХФ, рефлексувати власне ставлення до отриманої СК інформації та бути готовим до ефективного МК діалогу. Унаслідок аналізу наукової літератури з

проблеми дослідження виокремлено складники структури СКК: а) когнітивний (декларативні знання, подані за допомогою основного джерела (кіноекрана) і додаткових (текстових) джерел); б) поведінковий (уміння використовувати знання у власній комунікативній поведінці); в) афективно-аксіологічний (ставлення до ІК й усвідомлення студентом себе повноправним учасником МК комунікації). Сформованість зазначених складників здатна позитивно вплинути на ефективність перебігу МК комунікації, окрім цього, складники СКК є об'єктами навчання, контролю та оцінювання.

2. Інтерпретація результатів опитування, проведеного серед викладачів і студентів мовних факультетів трьох ВНЗ, засвідчує, що, по-перше, існує необхідність застосування АХФ у навчальному процесі як СК джерела про країну, мову якої вивчають; по-друге, СК потенціал АХФ використовують не повною мірою, що аргументоване відсутністю методичних розробок із формування СКК за допомогою АХФ як засобу навчання.

На підставі досліджень, присвячених використанню АХФ у процесі навчання ІМ, диференційовано такі функції АХФ: 1) інформативно-

навчальну; 2) мотиваційно-стимулювальну; 3) евристично-виховну; 4) розвивальну; 5) ситуативно-детермінувальну. Зазначені функції АХФ дають змогу трактувати АХФ як ефективний засіб для формування СКК, що сприяє розвитку СК спостережливості та СК рефлексії, яка відіграє вагомую роль у пізнанні ІК.

АХФ володіють потужним СК потенціалом, оскільки ретранслюють національну культуру, занурюючи студентів-глядачів в інший соціокультурний контекст, відмінний від їхньої рідної культури. У такий спосіб АХФ слугують джерелом автентичного мовлення представників ІК; демонструють вербальну й невербальну поведінку носіїв ІМ у контексті, відображаючи їхній менталітет і ціннісні орієнтації; виховують почуття поваги та емпатії до культури, мову якої вивчають.

3. Доведено, що в умовах особистісно орієнтованого підходу до навчання вибір навчального проекту як способу організації процесу формування СКК із використанням АХФ є цілком раціональним і своєчасним. У межах дослідження навчальний проект кваліфікований як соціокультурний, комбінований (який поєднує риси творчого, ігрово-рольового, інформаційного, практико-орієнтованого), монопредметний, частково-керований, груповий і тривалий. Проект виконують поетапно, досягнення окресленої мети відбувається через роботу з АХФ як з основним джерелом СК інформації й додатковими (текстовими) матеріалами, завершується створенням відеофільму. Диференційовано такі етапи виконання навчального проекту: організаційно-мотиваційний, основний і завершально-підсумковий. Ступінь керування з боку викладача аудиторною й позааудиторною роботою студентів у процесі виконання проекту змінювався на різних етапах. Організаційно-мотиваційний етап, у ході якого викладачем окреслений проблемно-тематичний зміст, завдання та матеріали проекту, є максимально керований. На основному етапі ступінь керування виконанням вправ / завдань був максимальним під час виконання вправ / завдань в аудиторії, частковим під час виконання

індивідуальних позааудиторних вправ / завдань та роботи в групах над кінцевим продуктом проекту. Завершально-підсумковий етап, на якому презентовано усномовленнєвий продукт проекту, проходив за обмеженої участі викладача, який підсумовував роботу груп та оцінював кінцевий продукт.

Виокремлено основні принципи організації навчального проекту, дотримання яких ефективно впливає на його реалізацію: 1) зв'язок проекту з реальним життям і потребами студентів; 2) навчання із задоволенням; 3) поєднання та взаємовплив індивідуальної й групової діяльності студентів; 4) зумовленість ступеня автономії студентів завданнями кожного з етапів проекту; 5) взаємопов'язане навчання всіх видів мовленнєвої діяльності, що забезпечують ефективне МК спілкування.

З огляду на те, що у ВНЗ зростає роль самостійної роботи студентів, використання навчального проекту в процесі співвивчення ІМ та ІК за допомогою АХФ сприяє розвитку автономії майбутніх філологів і спрямовує їх на вмотивоване використання автентичних матеріалів, отже, суттєво підвищує ефективність формування СКК.

4. Обґрунтовано критерії відбору АХФ і допоміжних матеріалів для формування СКК студентів-філологів ІІ курсу ВНЗ. Запропоновано дві групи критеріїв відбору АХФ. І група – критерії врахування властивостей фільму як цілісного художнього твору: 1) урахування соціокультурного потенціалу АХФ; 2) критерій естетичної цінності АХФ; 3) критерій ступеня морально-етичного впливу АХФ на глядача; 4) критерій жанрової належності АХФ. ІІ група – критерії, пов'язані з дидактичною цінністю АХФ: 1) відповідність змістово-лінгвістичних характеристик фільму тематиці й рівню володіння ІМ, що регламентовані в програмі; 2) критерій урахування мотиваційного потенціалу; 3) критерій новизни та інформаційної цінності. Відбір допоміжних текстових й інтернет-матеріалів варто проводити на основі критеріїв СК цінності, новизни СК інформації, різноманітності джерел для отримання матеріалів і їхньої

жанрової варіативності, обмеження обсягу текстових матеріалів унаслідок виконання ними допоміжної функції в навчанні.

5. Представлено й обґрунтовано підсистему вправ і завдань для формування СКК із використанням АХФ у межах навчального проекту. Процес засвоєння ІК передбачав ознайомлення студентів з основними поняттями культури та міжкультурної комунікації, на основі яких були організовані окремі заняття, змістове наповнення кожного залежить від ключового СК поняття, реалізація якого спостерігається у відібраному фрагменті АХФ. Розроблена підсистема складається з чотирьох груп вправ / завдань відповідно до етапів формування СКК, а саме: 1) групи вправ / завдань когнітивно-евристичного етапу; 2) групи вправ / завдань рецептивно-продуктивного етапу; 3) групи вправ / завдань пошуково-рефлексивного етапу; 4) групи вправ / завдань діяльнісно-продуктивного етапу. Зазначені групи вправ повинні бути виконані з урахуванням етапів роботи з АХФ – допереглядового, переглядового й післяпереглядового протягом САР і ССР.

На основі створеної підсистеми вправ / завдань була розроблена модель організації процесу навчання майбутніх філологів із використанням АХФ у межах навчального проекту з урахуванням вимог кредитно-модульної системи, що реалізується в трьох навчальних модулях. Модель організації процесу навчання призначена для вищих навчальних закладів, які готують студентів за спеціальністю «Філологія». Для реалізації авторської методики необхідно 40 ауд. год. та 46 год. с/р.

Перспективи подальших наукових розвідок пов'язані з теоретичним дослідженням і розробленням інструментів КіО СКК майбутніх філологів на матеріалі інших АХФ.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>